

УДК 657.471:338.246.83

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКУ ТА УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ, ПОВ'ЯЗАНИМИ З ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ТА ПОКРАЩЕННЯМ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Чаварга В.В.

У статті розглянуто питання, пов'язане з еволюцією поняття «якість продукції», трактування якого з часом зазнало певних змін. Наведені визначення даного поняття відомих видатних вчених в сфері якості. Досліджується розвиток обліку та управління витратами, пов'язаними з забезпеченням та покращенням якості продукції. Запропонована класифікація даних витрат з врахуванням безперервного розвитку технологій та зміни споживчих потреб.

Ключові слова: *якість, якість продукції, витрати, пов'язані з забезпеченням та покращенням якості продукції*

ВСТУП

В сучасному світі жорсткої конкуренції та стрімкого розвитку технологій на перший план виходить якість продукції, яка виготовляється. Це є незаперечним фактом. Адже при такій пропозиції товарів та послуг, яка присутня на ринку на сьогоднішній день, перед споживачем, практично на кожному кроці, постає проблема вибору. Задумавшись на хвилинку, кожен з нас із впевненістю скаже, що при виборі того чи іншого товару одним з основних критеріїв є саме якість.

Для того, щоб глибше розглянути та зрозуміти дане поняття слід звернутися до вчень відомих філософів та економістів, дослідити еволюцію якості.

Аналіз основних досліджень та публікацій.

Дослідженню питання якості продукції та витрат, пов'язаних з її забезпеченням та покращенням значна увага приділена в працях видатних зарубіжних вчених В. Шухарта, Е. Демінга, Дж. Джурана, К. Ісокави, А. Фейгенбаума, Ф. Кросбі, російських учених Ю.П. Адлера, В.Ю. Огвоздіна, Е.М. Карлика. Зокрема, у праці Т.Н. Харламової, Б.И. Герасімова та Н.В. Злобіної ґрунтовно розглянуто питання управління витратами на якість продукції. Серед українських вчених, дослідників, які займаються вивченням даного питання слід виділити Калиту П.Я., Векслера Е.М. та Момота О.І.

Метою даної статті є дослідження еволюції поняття «якість продукції» та розвитку обліку та управління витратами, пов'язаними з забезпеченням та покращенням якості продукції, визначення основних понять, що стосуються даної теми.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Перш за все, якість – це філософська категорія, яка була визначена ще в III ст. до н.е. великими давньогрецькими філософами. Ними були Арістотель, а також його попередники Сократ і Платон. Саме завдяки ним це поняття вперше постало вихідним визначенням буття і завдяки ним останнє відкривається людині, що практично діє і пізнає. Арістотель визначає якість як одне з десяти найвищих понять, яким є підрядні усі інші.

У XIX столітті німецький філософ Гегель дав філософське визначення якості: "Якість є в першу чергу тотожна з буттям визначеність, так що дещо перестає бути тим, що воно є, коли воно втрачає свою якість" [6].

Навіщо ж філософам усіх часів і народів треба було визначати поняття якості? Справа в тому, що категорія якості відображає важливу сторону об'єктивної дійсності об'єкта - визначеність. Одночасно з цим саме якість є основою розвитку матеріальної культури та безперервного удосконалення матеріального виробництва.

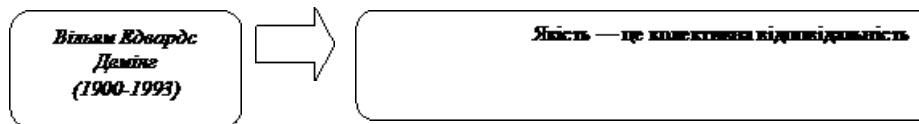
Однак у наш час виявилось, що для практичної діяльності одних філософських сентенцій явно недостатньо і для ефективної спільної діяльності людей термінологію, пов'язану із визначенням якості, необхідно стандартизувати.

Використання терміна "якість" з філософської сентенції перейшло в лексикон суто прикладної діяльності – виробництва, але при цьому зберігається філософський зміст – якість є основою для подальшого удосконалення продукції [6].

Отже, що представляє собою якість продукції? Визначення цього терміну знало у своєму розвитку значних змін. За дотепним висловом відомого радянського фізика-хіміка академіка Леоніда Мандельштама: «Термінологія для нових наук є щось на зразок колючого дроту» [3, с.12].

Спробуємо дати визначення цього терміну, простеживши еволюцію поняття «якості» (рис.1).

Науковець Аристов О.В. в своїй праці «Управление качеством», виділяє два альтернативних підходи до розкриття поняття «якість». Перший – розкриває якість з позиції «річ в собі», тобто якість визначається конструктивними внутрішніми відмінностями об'єкта. На підприємствах, орієнтованих на даний підхід, застосовують при оцінці якості об'єктів поняття «низька якість» і «висока якість». Основним на даних підприємствах є економія матеріальних ресурсів. Другий підхід розкриває якість з позиції «річ для нас», тобто якість визначається зовнішнім виявом внутрішніх відмінностей. На підприємствах, орієнтованих на даний підхід, застосовують поняття «потрібна якість», яке відображає погляд на якість об'єктів, які створюються підприємством, клієнтів – споживачів даної якості [2, с.24].

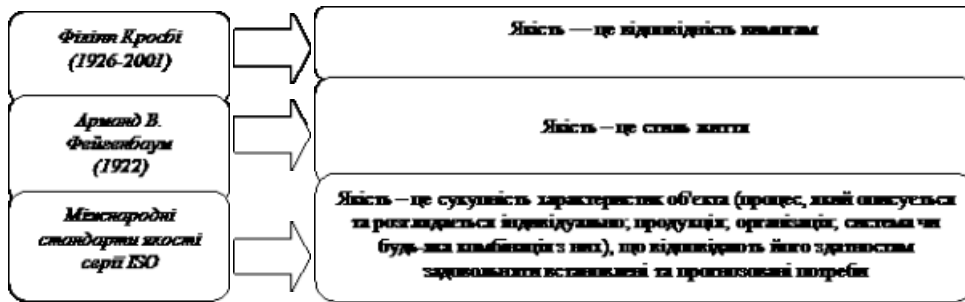

Рисунок 1 Еволюція поняття «якості»

У найпростішій формі якість забезпечувалася вже за тисячі років до нашої ери. У Китаї існували стандарти якості виготовлення паперу, порцеляни та інших виробів. Єгиптяни застосовували для будівництва пірамід вимірвальну техніку, а в середні століття до цеху брали на роботу так званих «майстрів-доглядачів», завданням яких була перевірка товарів, призначених на продаж.

Коли в кінці XIX століття підприємства почали виходити на національні ринки з продукцією масового виробництва їм потрібні були експерти для підготовки роботи, виробництва і збуту. Саме керівництво не могло більше справлятися з цим завданням, збільшилася потреба в консультантах з управління, вперше постало питання «вартості якості» [3, с.35].

Проте, тільки в 50-х роках XX століття управління витратами на якість сформувалось як самостійний науковий напрям. Дослідження американських та європейських вчених були присвячені пошуку шляхів оптимізації витрат на забезпечення якості продукції в межах діяльності окремих фірм та підприємств. В кінці 60-х років XX століття на основі критичного аналізу американського підходу до вирішення економічних проблем якості японські спеціалісти запропонували концепцію, в основу якої було закладено формування аналітичної інформації витрат на якість по принципу їх корисності. До початку 70-х років XX століття американська і японська концепції практично сформувалися, і дослідження, присвячені питанням визначення, обліку та аналізу витрат на якість, були фактично припинені.

Перші розробки російських вчених, що стосувалися управління витратами на якість, з'явилися в кінці 60-х років XX століття. В 1970-х роках дослідження по цій проблемі стали проводитись ленінградською школою вчених-економістів під керівництвом професора Е.М. Карлика. Дослідження стосувались, перш за все, визначення поняття та класифікації витрат на якість, а в подальшому були спрямовані на розробку концепції та методів організації обліку витрат. При цьому використання розробок американських та європейських економістів було практично неможливим. Це пояснюється тим, що розробки російських вчених базувались на абсолютно іншій, ніж американська, системі ціноутворення, планування та обліку витрат. В СРСР основним завданням було підвищення господарської ефективності в цілому, і проблеми управління якістю на підприємствах розглядалися виключно в цьому контексті, тоді як американські дослідження були спрямовані на вирішення проблем окремих підприємств та організацій [5, с.6].

В зв'язку з цим на сьогоднішній день не існує єдиного підходу до складу, класифікації та формування витрат, пов'язаних з якістю продукції.

Коли ми говоримо про витрати, пов'язані з якістю продукції, необхідно усвідомлювати, що, перш за все, це витрати на забезпечення якості продукції та витрати на покращення якості продукції. Адже необхідність безперервного покращення якості продукції обумовлена вимогами об'єктивних економічних законів ринкової економіки. Витрати, пов'язані з якістю продукції зображено на рис. 2.

Професор Джоозеф Джуран, фахівець в сфері якості, академік Міжнародної академії якості, порівнює покращення якості продукції з добуванням «золота в шахті»: щоб спуститись під землю, можуть знадобитись

значні суми інвестицій і великі зусилля, але згодом «золото» (висока якість продукції) дасть компанії змогу неабияк збільшити прибутки.

Рисунок 2 Витрати пов'язані з забезпеченням та покращенням якості продукції

Всесвітньо відомий американський фахівець, автор теорії комплексного управління якістю, Арманд Фейгенбаум сформулював чотири «смертних гріха» в підходах до якості, одним з яких є небажання визнавати те, що постійного рівня якості не існує (рівень якості повинен безперервно підвищуватися).

Він зазначив, що тепер якість визначається чотирма найважливішими світовими тенденціями:

- 1) новим глобальним ринком покупців, на якому компанія повинна бути конкурентоспроможною;
- 2) появою і освоєнням нових технологій, які визначають успіх на цьому ринку;
- 3) величезним тиском на компанії нових економічних сил;
- 4) значними змінами в моделях управління, їх пристосуванням до нового, швидкозмінного конкурентного середовища [4, с.236].

ВИСНОВКИ

Хоча поняття якості було визначено ще в 300-х роках до н.е., воно весь час потребує певних уточнень. Це пояснюється стрімким та безперервним розвитком технологій, зростанням суспільних та споживчих потреб, посиленням конкуренції між виробниками.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

Дослідження еволюції поняття «якості продукції» є надзвичайно важливим як для підприємців – виробників певного продукту, так і для його споживачів, оскільки, воно дає змогу зрозуміти глибинний зміст даного поняття та вміло застосувати його на практиці.

Уточнена класифікація витрат, пов'язаних з якістю продукції з врахуванням необхідності постійного покращення та удосконалення якості продукції. Планування та облік витрат на підприємстві, враховуючи дану їх класифікацію, дасть змогу виробникам утримувати свою частку на ринку та бути конкурентоспроможними.

Подальші дослідження будуть спрямовані на більш детальне вивчення процесу формування аналітичної інформації витрат, пов'язаних з забезпеченням та покращенням якості продукції, оскільки, належний облік, аналіз та управління даними витратами є запорукою успішної діяльності підприємств всіх галузей.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ISO 9001: 2000. Системи управління якістю. Вимоги // www.budinfo.com.ua.
2. Аристов О.В. Управление качеством: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2009. – 240с.
3. Векслер Е.М., Рифа В.М., Василевич Л.Ф. Менеджмент якості. Навчальний посібник. – К.: «ВД «Професіонал», 2008. – 320с.
4. Момот О.І. Дослідження поняття «якість» і його особливостей в Україні // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. – 2007. – №17. С.236-239.
5. Харламова Т.Н. Управление затратами на качество продукции: отечественный и зарубежный опыт: монография/ Т.Н. Харламова, Б.И. Герасимов, Н.В. Злобина; под науч. ред. д-ра экон.наук, проф. Б.И. Герасимова. – Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2006. – 108с.
6. www.visionary.management.com.ua

Чаварга Вікторія Вікторівна, аспірантка кафедри обліку та аудиту, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»